

Verbindt

Valentina Gallo over duurzame gezondheidszorg

Tijd voor een nieuwe aanpak

In dit nummer:

'We gaan de mondiale leiders van morgen opleiden'

Prof. dr. Patrick Verkooijen over Climate Adaptation Governance [p.2](#)

Duurzame ondernemers en activisten lijken op elkaar

Margo Enthoven (27), PhD Sustainable Entrepreneurship promoveert binnenkort op dit onderwerp [p.3](#)

Valentina Gallo is onlangs benoemd als universitair hoofddocent aan de Rijksuniversiteit Groningen/Campus Fryslân én als Rosalind Franklin Fellow. Dit is een tenure-track positie voor talentvolle vrouwelijke onderzoekers die voorbereid op een hoogleraarschap. Ze behoort tot de internationale top in haar vakgebied. De voormalig neuroloog maakte de switch naar epidemiologie en is nu gespecialiseerd in gezondheid. Haar onderzoek is relevanter dan ooit. "Het is tijd voor een nieuwe aanpak van onze 'gezondheid', een duurzame aanpak."

DOOR TORI KELLY

Campus Fryslân specialiseert zich op meerdere fronten in duurzaamheid. Gallo voelt zich dan ook helemaal op haar plek. "Ik benader gezondheid vanuit een interdisciplinair perspectief, waarin fysieke gezondheid samenhangt met mentaal en sociaal welzijn. Factoren als internationaal bestuur en de woonkwaliteit kunnen de gezondheid net zozeer beïnvloeden als bijvoorbeeld milieuvont-

reinigende stoffen. Mijn werk bij Campus Fryslân gaat een stap verder en zal gericht zijn op hoe volksgezondheid duurzamer kan zijn, zodat het effectief, betaalbaar en relevant is maar ook toegankelijk voor iedereen (en de volgende generaties)."

Stress en het immuunsysteem
"Om een duurzaam gezondheidssysteem na te streven, moeten we naar het grotere geheel kijken. Dit is een filosofische manier om gezondheid en ziekte te benaderen waarbij gezondheid wordt gezien als een voor iedereen toegankelijk en duurzaam recht, en niet meer als een product. In ons onderzoek slaan we vanuit onze resultaten op microniveau een brug naar een hoger niveau: een bevolkingsgroep en zelfs de wereldbevolking. Op microniveau weten we bijvoorbeeld dat stress als psychisch probleem ook tot fysieke symptomen kan leiden. We weten inmiddels ook dat stress een langetermijnprobleem kan zijn, veroorzaakt door bijvoorbeeld bepaalde levenslange sociale omstandigheden, zoals structureel racisme. Als je deze bevindingen toepast op macroniveau, zie je dat er hele bevolkingsgroepen bestaan die kwetsbaarder zijn voor een virus als COVID-19."

Ongelijkheid in het systeem
"Eigenlijk geeft de huidige pandemie ons de kans om de norm te heroverwegen. Het virus is een resultaat van slechte interactie tussen mens en dier, net zoals het zikavirus en de varkensgriep dat waren. We moeten dus een duurzame relatie met ons milieu ontwikkelen in plaats van dit uit te buiten. Daarnaast spelen er ook nog problemen als sociale ongelijkheid en onrechtvaardigheid. Het recht op gezondheid moet voor iedereen toegankelijk zijn en een bijdrage leveren aan het dichten van de kloof in gezondheidsongelijkheid. Systemen die niet voor iedereen zijn, zijn per definitie niet duurzaam. Afgelopen zomer ontstond, als gevolg van de bezorgdheid om de verwoestende invloed van COVID-19 op de volksgezondheid, de maatschappij en de economie, een wereldwijde beweging voor duurzame gezondheidsgelijkheid. Deze beweging vraagt aandacht voor het feit dat benadeelde en gemarginaliseerde bevolkingsgroepen een hoger risico lopen om besmet te raken en dat onze huidige gezondheidssystemen er niet op ingericht zijn om een pandemie van deze omvang aan te kunnen. COVID-19 laat ons de problemen zien die verankerd

zitten in onze systemen en we moeten deze kans grijpen om een nieuwe norm vast te stellen."

"Systemen die niet voor iedereen zijn, zijn per definitie niet duurzaam."

De bevolking erbij betrekken
"Hoe deze nieuwe norm er precies uit komt te zien, moet afhangen van de input van de bevolking. We moeten kijken hoe gemeenschappen kunnen bijdragen aan het opstellen van een beter gezondheidssysteem, aan dat wat nodig is om slechte gezondheid te voorkomen. Mensen moeten zelf kunnen aangeven wat ze nodig hebben om gezonder te worden, en de samenleving zou deze behoeften tot prioriteit moeten maken, waardoor de oplossingen voor iedereen toegankelijk worden. Het heeft weinig nut om mensen

te vertellen dat ze meer moeten sporten, als lid worden van een sportschool boven hun budget ligt. We moeten realistisch zijn in onze boodschap over gezondheid."

Masteropleiding in Sustainable Health
Gallo en haar team werken momenteel aan een masterprogramma Sustainable Health. De ontwikkeling hiervan is een belangrijk onderdeel van het Rosalind Franklin Fellowship. "We leggen daarbij de nadruk op een interdisciplinaire benadering en betrekken zowel lokale belanghebbenden als collega's uit verschillende werkvelden. Het idee is dat we van elkaar leren en elkaar inspireren.
Ik kijk er ontzettend naar uit om de belanghebbenden en meer collega's te ontmoeten. Ik heb het geluk gehad dat ik tijdens mijn loopbaan heb samengewerkt met een aantal ongelofelijk getalenteerde mensen, en interdisciplinariteit is zo belangrijk. We halen het beste uit de wetenschap als we samenwerken. En we hebben zoveel talent hier. Hoe meer ik te weten kom over de andere Rosalind Franklin Fellows, hoe meer ik mij vereerd voel onderdeel te zijn van dit genootschap."

Column

Drs. Piet Bouma - Directeur bedrijfsvoering Rijksuniversiteit Groningen/Campus Fryslân

Verantwoordelijkheid

Een van de meest gebruikte woorden het laatste half jaar, na 'corona' en 'anderhalve meter' is: verantwoordelijkheid. We worden gevraagd ons verantwoordelijk te gedragen, eigen verantwoordelijkheid te nemen voor de gevolgen van ons gedrag. Niet alleen van ons als individu, maar ook van groepen mensen, instituties en landen wordt verantwoordelijkheid geëist. We moeten meer dan ooit oog hebben voor de mensen om ons heen. Dit alles met als inzet het COVID-19 virus er zo snel mogelijk weer onder zien te krijgen. We moeten het samen doen. We moeten het zelf doen.

We hebben in Nederland een sterke traditie van zelfsturing. Is het begrip 'zelfsturend team' niet ooit door Nederlandse bedrijfskundigen uitgevonden? Ik ben er een groot fan van. Althans, meestal. In tijden van crisis werkt het echter niet altijd. Dan is het ook nodig om individuen, groepen en instituties een eenduidige gedragslijn voor te houden. Een duidelijke norm te hanteren. Omdat er soms geen tijd te verliezen valt. Dit is geen pleidooi voor een 'sterke man' in de huidige coronacrisis, maar voor moreel leiderschap dat een heldere gedragsnorm bepaalt en uitdraagt.

Leiding krijgen en verantwoordelijkheid nemen, waar hebben we die combinatie eerder gezien? In de naam van onze bacheloropleiding *Global Responsibility & Leadership*. We leren onze studenten om kritisch na te denken hoe verantwoord gebruik van de aarde eruit ziet. We leren hen de kenmerken van goed leiderschap te herkennen en te ontwikkelen. Prachtig om te zien hoe dat werkt.

Terug naar de coronacrisis. Premier Rutte heeft het maanden geprobeerd met zelfsturing: "Pas je gedrag aan, niet omdat ik het vraag, maar omdat het nodig is om het virus te onder controle te krijgen." Het bleek niet genoeg, het appél op Nederland moest krachtiger worden geformuleerd. En de gedragsnormen moesten strenger gecontroleerd worden. Verantwoordelijkheid nemen én leiding krijgen. We ontkomen er als Nederland niet aan in deze tijden van crisis. Nu nog zien hoe we dit samen naar wereldniveau kunnen tillen. Ik ben vol vertrouwen dat onze alumni *Global Responsibility & Leadership* over een aantal jaren daar een constructieve rol in kunnen spelen.

Prof. dr. Patrick Verkooijen over Climate Adaptation Governance:

'We gaan de mondiale leiders van morgen opleiden'

In mei werd prof. dr. Patrick Verkooijen aangesteld als bijzonder hoogleraar Climate Adaptation Governance aan de faculteiten Campus Fryslân en Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. Hij zet zich als CEO van het Global Center on Adaptation (GCA) in voor het aanpassen aan klimaatverandering, door overheden en bedrijfsleven te helpen oplossingen te implementeren.

DOOR GERARD DE JONG

Het gezicht van het GCA is voormalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties Ban Ki-moon. Hij werkt als bestuursvoorzitter nauw samen met Patrick Verkooijen en sprak lovende woorden over diens aanstelling. "Het is zeer eervol om deze leerstoel te bekleeden, maar natuurlijk gaat het niet om mij, maar om de onderzoek- en onderwijsactiviteiten rondom Climate Adaptation Governance en ik verwacht dat dit een groot succes wordt," zegt Verkooijen gedeceerd. "Voor de academische ontwikkelingen rondom klimaatadaptatie is dit een belangrijke stap. De bouwstenen zijn er al: uitstekende collega's, enthousiaste studenten en brede support vanuit de top van de universiteit. Het is aan ons om er iets van te maken."

In samenwerking met de GCA, biedt Campus Fryslân volgend jaar een *Advanced Certificate Course* aan, bestaande uit onder andere een online cursus. Daarnaast kunnen studenten vanaf het academisch jaar 2021/2022 een specialisatie Climate Adaptation Governance volgen, die deel uitmaakt van de master Cultural Geography.

Dubbeltijdig zwaard

Wie met hem praat voelt een aanstekelijk gevoel van urgentie. De in Emmen opgegroeide Verkooijen zag genoeg van de wereld om doordrongen te raken van klimaatverandering. In 2005 zat hij voor de VN in Darfur, tot 2018 werkte hij bij de Wereldbank als speciaal klimaatgezag. Daarnaast is hij al tien jaar hoogleraar in Boston. "Omgaan met klimaatverandering is een dubbeltijdig zwaard: we moeten onze uitstoot drastisch terugdringen, maar de wereld moet zich ook aanpassen en voorbereiden op de toekomstige klimaatgevolgen, die in aard en omvang nog veel ernstiger zullen zijn dan wat we nu om ons heen zien. Adaptatie betekent niet de strijd tegen opwarming opgeven,

"Het is de aankomende generatie studenten die het verschil kunnen maken, meer dan ooit."

maar juist voorbereid zijn op wat er nog komen gaat, zodat duurzame ontwikkeling niet in het gedrang komt. Het een kan niet zonder het ander."

Verkooijen ziet het coronavirus als waarschuwing én als kans. "Juist in deze COVID-19-periode is klimaatadaptatie van het grootste belang. Het klimaat is geen geïsoleerd vraagstuk, maar hangt met elk facet van het leven samen. Een COVID-reset is dé kans om te werken aan de green recovery, zodat de huidige investeringsmaatregelen een bijdrage leveren aan de noodzakelijke omwenteling."

Prof. dr. Patrick Verkooijen

Bezoek van Ban Ki-moon

In de week van 22 januari 2021 is Nederland gastheer van de GCA Climate Adaptation Summit. Als corona geen roet in het eten gooit komt Ban Ki-moon op 23 januari naar Leeuwarden. Ondertussen gaan Global Responsibility & Leadership-studenten met het adaptatievraagstuk aan de slag. "Hun uitkomsten worden op 25 januari in Rotterdam voorgeleed aan wereldleiders als Macron, Merkel en Rutte, aan mensen die het verschil kunnen maken dus. De studenten kunnen daarbij aan de basis staan van een beweging en dat is heel spannend en inspirerend."

De Climate Adaptation Summit is wat Verkooijen betreft een succes als er versneld wordt op meerdere terreinen. "Want het gaat te langzaam, we gaan de Parijs-doelen onder de huidige omstandigheden niet halen. Maar er is tegelijkertijd veel vooruitgang. In de energietransitie, maar ook in de financiële sector, waarbij klimaatrisico's veel vaker bij investeringsbesluiten worden meegewogen. Die omslag is nu gaande. Het hele systeem zal moeten veranderen, maar dat is geen utopie meer. Het is de aankomende generatie studenten die het verschil kunnen maken, meer dan ooit."

Margo Enthoven

Duurzame ondernemers en activisten lijken op elkaar

Duurzame ondernemers hebben de sleutel in handen om grote problemen op te lossen. Een nieuwe onderneming kan de markt veranderen en onze manier van leven beïnvloeden. Maar hoe zet je zo'n probleem om tot een zakelijke kans? Margo Enthoven (27), PhD Sustainable Entrepreneurship bij Campus Fryslân, promoveert binnenkort op dit onderwerp en komt tot enkele opmerkelijke conclusies.

DOOR GERARD DE JONG

Enthoven studeerde sociale geografie en planologie in Groningen, en kwam in 2016 naar Leeuwarden om een PhD-onderzoek te starten binnen het Centre for Sustainable Entrepreneurship. "Bij planologie gaat het veel meer over openbaar bestuur, zijn er regels die je beperken. Bij duurzaam ondernemen werk je met de markt; als je een idee hebt kun je er achteraan gaan. Het is de frontlinie van de duurzaamheid en dat spreekt mij erg aan." Ze wilde bij nul beginnen, vertelt ze. "De basis is de probleem- en kansherkenning. Je moet eerst een idee hebben. Hoe komt iemand daarop? We hebben als

mensen verschillende waarden en identiteiten. Je bent nooit alleen een teamleider, maar bijvoorbeeld ook wetenschapper, ouder én coach van het voetbalteam. Dat alles is je cognitieve framework, de bril waardoor je naar de wereld kijkt, wat bepaalt hoe je naar een probleem kijkt en welke kans je daarin herkent."

Voor haar onderzoek interviewde Enthoven 26 'ondernemende activisten en activistische ondernemers'. "Een van hen heeft zijn eigen plantaardig ijs in de markt gezet, omdat de huidige melkveehouderij hem tegenstond. Doordat hij veel op reis was voor

zijn werk, kwam hij in Azië in contact met kokosmelk. 'Wat als ik dat eens in een ijsmachine gooi?' Zo gezegd, zo gedaan en het ligt nu in de schappen. Het idee is dus zijn bedrijf geworden."

Duurzame ondernemers en activisten hebben hetzelfde doel: de markt openbreken en gedrag van consumenten veranderen. "Ze verschillen niet zo heel veel en volgen een vergelijkbaar pad, dat begint met een emotionele schok. Bijvoorbeeld het overschot aan plastic, of het zien van misstanden in de bio-industrie: 'Oh jee, ik draag hier aan bij, ik ben een schakeltje in dit systeem'. Iemand die dat besef probeert een nieuwe identiteit aan te meten en een oplossing te vinden. Daaruit ontstaan kansen."

Enthoven beschrijft in haar proefschrift enkele toepasbare strategieën, zoals het verbreden van de markt en verbinden van diverse groeperingen. "Een activist kan wijzen op het leed dat gepaard gaat met de productie van vlees. De ondernemer komt met een duurzaam alternatief en noemt het vervolgens leedvrij, of linkt minder vlees eten aan gezonder leven. Zo wordt er verbinding gelegd. Er is een bepaalde synergie tussen beide en ze zouden elkaar kunnen faciliteren."

De uitkomsten geven haar voldoening. "Het is een hoopvolle conclusie. Probleemherkenning is mooi, maar het is nog moeilijker om daarmee aan de slag te gaan en strategieën te beschrijven die tot zakelijke kansen leiden. Dat kan men meenemen in het lesgeven,

daar kan men blogs over schrijven of workshops over geven. Het maakt het concreet."

"Er is een bepaalde synergie tussen activisten en ondernemers en ze zouden elkaar kunnen faciliteren."

Lonkt een eigen carrière als duurzaam ondernemer? "Ha! Ik heb wel ondernemerszin en ben erg enthousiast geraakt, ook omdat de mensen waarmee ik gesproken heb zo gepassioneerd zijn! Ik weet niet of ik er genoeg leef voor heb om zo'n stap te zetten. Binnenkort ga ik voor twee jaar naar Stockholm om onderzoek te doen naar duurzame businessmodellen. Ik kan me zeker voorstellen dat ik uiteindelijk wel zelf iets ga beginnen om daadwerkelijk aan een oplossing bij te dragen."

Klimaat-adaptatieprijs

Het klimaat verandert en we kunnen de temperatuurstijging onvoldoende voorkomen. We moeten ons dus wel aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. RUG/Campus Fryslân en Wetterskip Fryslân dagen jongeren uit om na te denken over de samenleving in een klimaatbestendig Nederland. De *Citizen Climate Adaptation Award*, ter ere van het werk van voormalig dijkgraaf Paul van Erkelens is een burgerwetenschapsprijs die vanaf 2020 eens per 2 jaar wordt uitgereikt aan jongeren in de leeftijd 15-24 jaar die vernieuwende ideeën aandragen over klimaatadaptatie. De (geld)prijzen worden op zaterdag 23 januari in Leeuwarden uitgereikt door onder anderen Paul van Erkelens.

Eerlijke energietransitie

Campus Fryslân participeert in het nieuwe onderzoeksproject *A Fair Energy Transition for All*, waarin een consortium van partners uit 10 EU-landen participeren. Samen met Berenschot is Campus Fryslân verantwoordelijk voor het onderzoek in Nederland waarmee een budget van € 65.000 gemoeid is. Prof. dr. Caspar van den Berg en de promovendi Bram van Vulpen en Abe Hendriks zijn vanuit Campus Fryslân verbonden aan het onderzoek. In dit project draait het om de gedachte dat de energietransitie alleen kan slagen als zij in de uitvoering en de uitwerking ook daadwerkelijk goed en rechtvaardig is voor alle groepen in de samenleving, hoog- en laagopgeleid, hoog en laag inkomen, grootstedelijke en plattelandsgebieden. Tot eind 2021 vinden er tien (online) rondtafelgesprekken plaats, met mensen uit alle lagen van de samenleving, en een slotbijeenkomst.

Cyan Centre on Climate Change Adaptation (C4A)

Het Cyan Centre on Climate Change Adaptation (afgekort C4A) is een nieuw onderzoekscentrum binnen Campus Fryslân. Het fungeert als een centraal punt voor onderzoeks- en outreach-initiatieven en verdiept specifiek, maar niet uitsluitend, het *Governance* onderzoeksgebied. De focus van het centrum is interdisciplinair onderzoek naar klimaatadaptatie (bijvoorbeeld economisch, politiek, ecologisch, maatschappelijk). Het centrum brengt stakeholders met elkaar in contact (zoals Blue Delta Coalition, gemeenten, provincies, WETSUS, Dairy Valley, Wetterskip Fryslân) evenals nationale en internationale belanghebbenden (zoals het Global Center on Adaptation). Bovendien is het Cyan Centre de directe link naar de op te richten RUG School of *Climate Adaptation and Energy Transition*.

Favoriete plekken in Leeuwarden

Het aantal studenten dat in Leeuwarden een bachelor of een master doet, bedraagt ongeveer 23.000. Wat vinden zij leuk aan Leeuwarden en wat is hun favoriete plek?

De Plek Vintage

Ilonka Gruetzmacher, MSc Cultural Geography

Ik hou van het centrum van Leeuwarden, het ziet er altijd zo mooi uit met de grachten die door de drukke straten lopen. Toch is mijn lievelingsstraat de Oude Oosterstraat. Het is een smalle straat met prachtige gebouwen. Op de kruising van de Oude Oosterstraat en de Ossekop zit een schattige Vintage winkel genaamd 'De Plek Vintage'. Hier kun je allerlei soorten vintage schatten vinden, van truien en jassen tot laarzen en koffers. Binnen lijkt het bezaaid te zijn met kleren maar als je eenmaal gaat snuffelen door de rekken, dan zul je er zeker iets vinden wat jij leuk vindt.

Theresa Henne, LLM Governance and Law in Digital Society

Een van mijn favoriete plekken om te eten is 'Bowls 'n Rolls'. Dit is het eerste restaurant met Poké Bowls in Leeuwarden. Er worden zeer smakelijke veganistische en vegetarische quinoa 'bowls' geserveerd. Het is niet de goedkoopste plek voor studenten maar voor de kwaliteit is het de prijs zeker waard. Er is veel keuze op het menu, dit kan een beetje overweldigend zijn, maar het personeel staat altijd vriendelijk voor je klaar met uitleg. Je kunt er ook een stempelkaart krijgen, hiermee kun je jouw tiende 'bowl' gratis krijgen.

Bouw een betere toekomst

Op het moment van schrijven is het precies 6 maanden geleden dat universiteiten in Nederland fysiek onderwijs hebben opgeschort en grote delen van de wereld op slot gegaan zijn. De eerste reactie op de coronacrisis was gericht op het in bedwang houden van het virus en het redden van zoveel mogelijk levens. Tijdens de laatste paar maanden kwam het redden van de economie ook meer en meer in het brandpunt van de belangstelling. Op Europees niveau besloot de Europese Unie tot een reddingspakket van € 750 miljoen, tegelijkertijd werd in Nederland KLM gered door de Nederlandse Overheid.

In beide gevallen zag men de kans om deze hulppakketten te gebruiken om positieve veranderingen teweeg te brengen, aangezien beide maatregelen (deels) verbonden zijn met 'groene' doelen. Dit zou niet alleen een top-down proces moeten zijn dat plaatsvindt op het hoogste niveau, omdat dit niet voldoende is. Om gebruik te maken van het momentum dat deze verandering met zich meebrengt, moet er een beweging ontstaan binnen Fryslân om die delen van onze samenleving te heroverwegen die door deze crisis onder grote druk zijn komen te

staan, om onze productieprocessen opnieuw te evalueren en deze groener en eerlijker te maken. Want zo maken we ze ook weerbaarder tegen toekomstige crises van gelijke aard als de huidige coronacrisis.

Daarom doe ik een beroep op beleidsmakers en ondernemers: maak gebruik van de kennis die beschikbaar is in onze Education for Sustainable Development-instellingen in de regio, zoals onze eigen Campus, Vereniging Circulair Friesland en de Regional Centre of Expertise on Education for Sustainable Development Fryslân (RCE ESD Fryslân) in oprichting. Werk daarom samen met studenten van de bachelor Global Responsibility & Leadership in hun living labs, sla de handen ineen met masterstudenten van de studie Sustainable Entrepreneurship en met (promotie)onderzoekers om meer onderscheidende inzichten en mogelijke oplossingen te verzamelen, duurzamere bedrijfsprocessen te implementeren en uw organisatie groener en eerlijker te maken.

Dus alsjeblieft, herbouw niet de economie zoals die was, maar herbouw samen een betere toekomst.

Column

Max Eisenbart is tweedejaars student Global Responsibility & Leadership

Colofon

Verbindt is een uitgave van de
Rijksuniversiteit Groningen/
Campus Fryslân
Postadres: Wirdumerdijk 34,
8911 CE Leeuwarden,
Telefoon: +31 58 2055000

Jaargang 5 - Nummer 2,
Oplage 600 exemplaren.

Redactie: Engelen Reitsma MBA
dr. Joop Houtman, Tori Kelly, Inge
Nummerdor, Hendrik Willemsen,
Jojanneke Dierksen MSc en
Gerard de Jong.

Vormgeving: David-Imre Kanselaar
Druk: Zalsman Groningen

Wanneer u een gratis abonne-
ment wilt op deze krant of
wanneer u meer exemplaren
wilt ontvangen, mail dan naar
campusfryslan@rug.nl.

Volg Campus Fryslân altijd en overal:

Wilt u op de hoogte zijn van de ontwikkelingen binnen het academische klimaat van Fryslân? Dan is dit hét moment om CF te gaan volgen via onze social media.

- Volg Campus Fryslân via Twitter: @CampusFryslan
- Like ons op de Facebookpagina van Campus Fryslân: @CampusFryslan of op de Facebookpagina van het University College Fryslân: @UCFryslan.
- Ook via LinkedIn kunt u CF volgen: RUG/Campus Fryslân.
- En op Instagram: @campusfryslan en @universitycollegefryslan
- En natuurlijk staat altijd het laatste nieuws op de website van Campus Fryslân: www.rug.nl/cf.